

TEMA 5

As propiedades termodinámicas de sistemas de partículas non interaccionantes (bosóns / fermións) degenerados, poden evaluarse mediante a función de partición:

$$\ln(\Xi) = \pm \sum_r \ln(1 \pm e^{-\beta(\epsilon_r - \mu)}) \quad \begin{array}{l} + \text{ FD} \\ - \text{ BE} \end{array}$$

Como esta suma é bastante complexa, temos que facer un cambio ao continuo.

En sistemas con dimensións macroscópicas, o espectro pode considerarse continuo, pois a separación entre niveis de enerxía tende a cero. Neste caso podemos substituír as sumas por integrais no espazo dos $\vec{k}$'s (espazo físico):

$$\bullet \sum_r \rightarrow \frac{V}{(2\pi)^3} \int d\vec{k} \equiv \frac{V}{h^3} \int d\vec{p}$$

ou por integrais en todo o rango de enerxías (equivalente en frecuencias):

$$\bullet \sum_r \rightarrow \int_0^\infty \underbrace{g(\epsilon) d\epsilon}_{d\Gamma(\epsilon)} \equiv \int_0^\infty g(\omega) d\omega$$

Desta maneira, os valores medios das magnitudes relevantes calcularanse da seguinte maneira:

$$\bar{A} \equiv \langle A \rangle = \sum_r \bar{n}_r A_r \quad \Rightarrow \quad \bar{A} = \int_0^\infty g(\epsilon) \bar{n}(\epsilon) A(\epsilon) d\epsilon$$

En particular:

$$\left. \begin{array}{l} \bullet \bar{N} = \sum_r \bar{n}_r \Rightarrow \bar{N} = \int_0^\infty g(\epsilon) \bar{n}(\epsilon) d\epsilon \\ \bullet \bar{E} = \sum_r \bar{n}_r \epsilon_r \Rightarrow \bar{E} = \int_0^\infty g(\epsilon) \bar{n}(\epsilon) \epsilon d\epsilon \end{array} \right\} f(\epsilon) = \bar{n}(\epsilon) g(\epsilon) \quad \text{Densidade de partículas}$$

Podemos entón expresar a gran-función de partición do seguinte xeito:

$$\ln(\Xi) = \pm \int_0^\infty g(\epsilon) d\epsilon \cdot \ln(1 \pm e^{-\beta(\epsilon - \mu)}) \quad \begin{array}{l} + \text{ FD} \\ - \text{ BE} \end{array}$$

Como o cálculo desta función exige coñecer a densidade de estados $g(\epsilon)$, imos distinguir entre dous tipos de sistemas.

• Gases non relativistas (Relación de dispersión $\Rightarrow E = \frac{p^2}{2m} = \frac{\hbar^2 k^2}{2m}$)

A densidade de estados nunha caixa cúbica de lado a será:

$$N(k) = \frac{\frac{4}{3}\pi k^3}{\underbrace{\left(\frac{2\pi}{a}\right)^3}_{\substack{\text{0 que ocupa un} \\ \text{estado}}}} = \frac{V}{6\pi^2} k^3 \xrightarrow{\text{Rel. disp.}} \Gamma(E) = \frac{V}{6\pi^2 \hbar^3} (2mE)^{3/2}$$

$$g(E) = \frac{d\Gamma(E)}{dE} \Rightarrow g(E) = g_s \frac{4\pi V}{h^3} (2m^3)^{1/2} E^{1/2}$$

• Gases relativistas (Relación de dispersión: $E = pc = \hbar kc$ supoñendo $m=0$.)

$$\text{Análogamente: } \Gamma(E) = \frac{V}{6\pi^2} \left(\frac{E}{\hbar c}\right)^3 \Rightarrow g(E) = \frac{V}{2\pi^2 \hbar^3 c^3} E^2$$

No caso particular dun gas de fotóns, as partículas teñen 2 polarizacións posibles, polo que neste caso:

$$g(E) = 2 \cdot \frac{V}{2\pi^2 \hbar^3 c^3} E^2 = \frac{V}{\pi^2 \hbar^3 c^3} E^2$$

Concretando para os gases non relativistas, se introducimos a densidade de estados na gran-función de partición obtense:

$$\ln(\Xi) = \pm \frac{4\pi V}{h^3} (2m^3)^{1/2} g_s \int_0^\infty E^{1/2} \ln(1 \pm \lambda e^{-\beta E}) dE \quad \lambda = e^{\beta \mu} \equiv \text{fugacidade}$$

No caso dos bosóns particularizaremos o estado fundamental para ter en conta que esta contribución pode ser tan grande como o resto da suma:

• Gas de Bose: $\ln(\Xi_{BE}) = \overbrace{-g_s \ln(1-\lambda)}^{\text{Estado fundamental}} - \frac{4\pi V}{h^3} (2m^3)^{1/2} g_s \int_0^\infty E^{1/2} \ln(1 - \lambda e^{-\beta E}) dE$

• Gas de Fermi: $\ln(\Xi_{FE}) = \frac{4\pi V}{h^3} (2m^3)^{1/2} g_s \int_0^\infty E^{1/2} \ln(1 + \lambda e^{-\beta E}) dE$

Desenvolvendo en serie de Taylor, integrando e usando as seguintes relacións:
$$\begin{cases} \ln(1+ax) = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^{n+1}}{n} (ax)^n \\ \ln(1-ax) = -\sum_{n=1}^{\infty} \frac{(ax)^n}{n} \end{cases}$$

• $\ln(\Xi_{BE}) = -g_s \ln(1-\lambda) + \frac{4\pi V}{h^3} \frac{(2m^3)^{1/2}}{p^{3/2}} g_s \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\lambda^n}{n} \int_0^\infty x^{1/2} e^{-nx} dx$

$$\circ \ln(\Xi_{FD}) = \frac{4\pi V}{h^3} \frac{(2m^3)^{1/2}}{\beta^{3/2}} g_s \sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^{n+1} \lambda^n}{n} \int_0^{\infty} x^{1/2} e^{-nx} dx$$

Empregando o cambio de variable $p = x^{1/2} \Rightarrow \int_0^{\infty} x^{1/2} e^{-nx} dx = 2 \int_0^{\infty} p^2 e^{-np^2} dp = \frac{\sqrt{\pi}}{2n^{3/2}}$

$$\circ \ln(\Xi_{BE}) = -g_s \ln(1-\lambda) + V g_s \left(\frac{m k_B T}{2\pi \hbar^2} \right)^{3/2} \cdot \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\lambda^n}{n^{3/2}}$$

$$\circ \ln(\Xi_{FD}) = V \left(\frac{m k_B T}{2\pi \hbar^2} \right)^{3/2} g_s \sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^{n+1} \lambda^n}{n^{3/2}}$$

Por último, definindo as seguintes funcións:

$$g_k(\lambda) = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\lambda^n}{n^k} \Rightarrow g_k(1) = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^k} \equiv \zeta(k) \quad (\text{Zeta de Riemann})$$

$$f_k(\lambda) = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^{n+1} \lambda^n}{n^k}$$

obtemos finalmente:

$$\circ \ln(\Xi_{BE}) = \underbrace{-g_s \ln(1-\lambda)}_{\text{Est. fundamental}} + \underbrace{g_s V \left(\frac{m k_B T}{2\pi \hbar^2} \right)^{3/2} g_{3/2}(\lambda)}_{\text{Est. excitados}}$$

$$\circ \ln(\Xi_{FD}) = g_s V \left(\frac{m k_B T}{2\pi \hbar^2} \right)^{3/2} f_{3/2}(\lambda)$$

GAS DE BOSÓNS

Analizamos o número de medio de partículas do sistema:

$$\circ \bar{N} = k_B T \left(\frac{\partial \ln(\Xi_{BE})}{\partial \mu} \right)_{\beta, V} = k_B T \left(\frac{\partial \ln(\Xi_{BE})}{\partial \lambda} \right)_{\beta, V} \frac{\beta \lambda}{\partial \mu} = \lambda \left(\frac{\partial \ln(\Xi_{BE})}{\partial \lambda} \right)_{\beta, V}$$

$$\circ \bar{N} = g_s \frac{\lambda}{1-\lambda} + g_s V \left(\frac{m k_B T}{2\pi \hbar^2} \right)^{3/2} \lambda \frac{dg_{3/2}(\lambda)}{d\lambda}$$

Empregando as derivadas das funcións $g_k(\lambda)$:

$$\circ \frac{dg_k(\lambda)}{d\lambda} = \frac{d}{d\lambda} \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\lambda^n}{n^k} = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\lambda^{n-1}}{n^{k-1}} = \frac{1}{\lambda} \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\lambda^n}{n^{k-1}} = \frac{1}{\lambda} g_{k-1}(\lambda)$$

Temos:

$$\bar{N} = \underbrace{\frac{g_s \lambda}{1-\lambda}}_{\bar{n}_0} + g_s V \left(\frac{m k_B T}{2\pi \hbar^2} \right)^{3/2} g_{3/2}(\lambda)$$

$$\bar{n}_r = \frac{g_s}{e^{\beta\mu} - 1} = \frac{g_s e^{\beta\mu}}{1 - e^{\beta\mu}} = \frac{g_s \lambda}{1 - \lambda} = \bar{n}_0 \Rightarrow \text{Número medio de bosóns no estado fundamental } (\epsilon_r = 0).$$

Con isto a ecuación anterior toma a seguinte forma:

$$\frac{\bar{N}}{V} = \frac{\bar{n}_0}{V} + g_s \cdot \frac{1}{\lambda_T^3} \cdot g_{3/2}(\lambda) \quad \Leftarrow \quad \lambda_T = \sqrt{\frac{2\pi\hbar^2}{m k_B T}} \quad \text{Lonxitude de onda térmica}$$

A altas temperaturas $\bar{n}_0 \rightarrow 0$, a ocupación do estado fundamental comeza cando o potencial químico do sistema $\mu \rightarrow 0$, o cal para un gas de bosóns debe ser menor que a enerxía de calquera estado do sistema:

$$-\infty < \mu \leq 0 \quad \leftrightarrow \quad 0 \leq \lambda < 1$$

A temperatura á cal $\mu = 0$ e polo tanto comeza a ocupación do estado fundamental denomínase **temperatura de Bose**:

$$\bullet \mu(T_B) = 0$$

$$\bullet \bar{n}_0(T_B) = 0 \Rightarrow \text{Marca o comezo do pobramento do estado fundamental}$$

$$\bullet \lambda(T_B) = 1$$

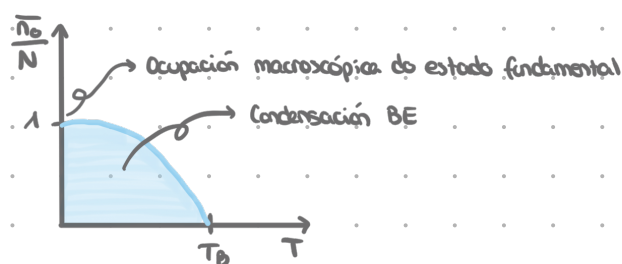
Despexamos a temperatura da expresión do número medio de partículas:

$$T_B = \frac{2\pi\hbar^2}{mk_B} \left(\frac{\bar{N}}{2,616 \cdot g_s \cdot V} \right)^{2/3} \quad (213) \text{ Bosóns non relativistas nunha caixa tridimensional}$$

Unha vez alcanzado o máximo valor de λ ($\lambda_{\max} = 1 \leftrightarrow \mu = 0$), se se continua diminuíndo a temperatura prossegue a ocupación do estado de momento nulo, dando lugar ao fenómeno da **condensación Bose-Einstein** (non é realmente un cambio de fase).

Podemos calcular o número medio de bosóns no estado fundamental para $T \leq T_B$ ($\lambda = 1$):

$$\frac{\bar{n}_0}{V} = 1 - \left(\frac{T}{T_B} \right)^{3/2} \xrightarrow{T \rightarrow 0} 1 \Rightarrow \bar{n}_{\text{enc}} \text{ ten que estar acotado}$$

Na condensación BE as partículas agrúpanse no espazo de momentos ($p=0$) debido fundamentalmente ao solapamento das funcións de onda (degenerado), excluindo que esta poida ter lugar nun gas clásico (non degenerado).

• PROPIEDADES TERMODINÁMICAS DO GAS DE BOSÓNS ($T < T_B$)

Energía interna

$$\bar{E} = - \left(\frac{\partial \ln(\Xi_{BE})}{\partial \beta} \right)_{V, \mu} = \sum_r \bar{n}_r \epsilon_r = \sum_r \frac{\epsilon_r}{e^{\beta(\epsilon_r - \mu)} - 1} \quad \begin{matrix} T < T_B \Rightarrow \mu = 0 \\ \uparrow \end{matrix} \quad = \sum_r \frac{\epsilon_r}{e^{\beta \epsilon_r} - 1}$$

Tendo en conta que a enerxía do estado fundamental é nula ($\epsilon_0 = 0$):

$$\boxed{\bar{E} = \sum_{r \neq 0} \frac{\epsilon_r}{e^{\beta \epsilon_r} - 1}} \quad (T < T_B)$$

Pasamos ao continuo:

$$\bar{E} = \int_0^\infty g(\epsilon) \frac{\epsilon}{e^{\beta \epsilon} - 1} d\epsilon = \frac{4\pi V}{h^3} g_s (2m^3)^{1/2} \int_0^\infty \frac{\epsilon^{3/2}}{e^{\beta \epsilon} - 1} d\epsilon$$

e introducindo a temperatura de Bose:

$$\bar{E} = \frac{3}{2} N k_B T \left(\frac{T}{T_B} \right)^{3/2} \frac{\zeta(5/2)}{\zeta(3/2)} \approx 0,770 N k_B T \left(\frac{T}{T_B} \right)^{3/2}$$

Capacidade calorífica

$$C_V = \left(\frac{\partial \bar{E}}{\partial T} \right)_V \Rightarrow C_V \approx 1,925 N k_B \left(\frac{T}{T_B} \right)^{3/2}$$

Ecuación de estado térmica

$$\bar{p}V = \frac{1}{\beta} \ln(\Xi) = -\Psi(T, V, \mu)$$

As partículas do estado fundamental teñen momento $p=0$, polo que non contribúen á presión, de maneira que non as poñemos por separado como no número medio de partículas.

Para un gas ideal non relativista verifícase a ecuación de Bernouilli:

$$\bar{p}V = \frac{2}{3} \bar{E}$$

GAS DE FERMÍONS: GAS DE ELECTRÓNS

Imos facer o tratamento para o caso particular de $T=0$, xa que se non o cálculo vólvese demasiado complicado.

A $T=0$, o número medio de fermións por estado cuántico verifica:

$$\bar{n}_r = \begin{cases} 1 & \varepsilon_r \leq \varepsilon_F \quad [\varepsilon_F \equiv \mu(T=0)] \\ 0 & \text{resto} \end{cases}$$

No límite continuo, a función de distribución verifica: $f_{FD}(\varepsilon) = \begin{cases} g(\varepsilon) & \varepsilon \leq \varepsilon_F \\ 0 & \text{resto} \end{cases}$

e a súa condición de normalización permite calcular a enerxía de Fermi do sistema ε_F .

$$\bar{N} = \int_0^\infty f(\varepsilon) d\varepsilon = \int_0^{\varepsilon_F} g(\varepsilon) d\varepsilon = g_s \frac{4\pi V}{h^3} (2m^3)^{1/2} \int_0^{\varepsilon_F} \varepsilon^{1/2} d\varepsilon$$

$\bar{n}_r = 1$

Analizaremos o caso concreto do gas de electróns de condución nun metal, supoñendo que a densidades suficientemente altas estes electróns compórtense como un gas ideal de fermións. Isto débese a que a elevadas densidades electrónicas a enerxía de interacción entre os electróns é moi pouco significativa, xa que o principio de exclusión de Pauli provoca que o primeiro estado desocupado teña unha enerxía moi elevada: $\varepsilon_n \gg k_B T$, polo que as excitacións a estados vacantes (as que producen as fluctuacións) involucran enerxías moi superiores á enerxía térmica, sendo así moi pouco significativas as interaccións entre electróns.

No caso do gas de electróns: $g_s = (2s+1) = 2$, co cal:

$$\bar{N} = \frac{8\pi V}{h^3} (2m^3)^{1/2} \frac{2}{3} \varepsilon_F^{3/2} \Rightarrow \varepsilon_F = \frac{\hbar^2 \pi^2}{2m} \left(\frac{3\bar{N}}{\pi V} \right)^{2/3}$$

Esta enerxía marca o límite de ocupación de niveis de enerxía a $T=0K$, e a partir dela é inmediato obter o resto de magnitudes de Fermi:

• Momento de Fermi: $\frac{p_F^2}{2m} = \varepsilon_F$

• Temperatura de Fermi: $k_B T_F = \varepsilon_F$

• Vector de onda de Fermi: $\hbar k_F = p_F \Rightarrow \varepsilon_F = \frac{\hbar^2 k_F^2}{2m}$

◦ Energía media (a $T=0$)

$$\bar{E}_0 = \int_0^{\infty} g(\epsilon) \bar{n}(\epsilon) \epsilon d\epsilon = \int_0^{\epsilon_F} g(\epsilon) \epsilon d\epsilon \quad \Rightarrow \quad \bar{E}_0 = \frac{3}{5} \bar{N} \epsilon_F = \frac{3}{5} \bar{N} k_B T_F$$

◦ PROPIEDADES DO GAS DE ELECTRÓNS A TEMPERATURA FINITA

Cando aportamos unha enerxía $k_B T$ a un gas de electróns, únicamente os electróns nunha banda de anchura $k_B T$ en torno á enerxía de Fermi poden excitarse e contribuír ás fluctuacións que dan lugar ás propiedades termodinámicas do sistema.

Nestas condicións a enerxía do sistema será:

$$\bar{E}(T) = \bar{E}_0 + \Delta N k_B T \quad \Rightarrow \quad \Delta N \approx n^\circ \text{ electróns na franxa de anchura } k_B T$$

$$\Delta N \approx g(\epsilon_F) k_B T = \frac{3}{2} \bar{N} \frac{T}{T_F}$$

Energía media

$$\bar{E}(T) = \bar{E}_0 + \frac{3}{2} \bar{N} k_B \frac{T^2}{T_F}$$

Capacidade calorífica

$$C_V = \left(\frac{\partial \bar{E}}{\partial T} \right)_V \approx \frac{3}{2} \bar{N} k_B \frac{T}{T_F} \xrightarrow{T \rightarrow 0} 0$$

GAS IDEAL RELATIVISTA : GAS DE FOTÓNS

Campo magnético $\Rightarrow$ gas de fotóns ($m=0, s=1$)

Propiedades do gas de fotóns:

◦ Fotóns $\Rightarrow$ partículas idénticas. Só se diferencian polo estado cuántico.

$$\circ \left\{ \begin{array}{l} v=c \\ m=0 \end{array} \right.$$

◦ As amplitudes das ondas EM son arbitrarias $\Rightarrow$ O número de fotóns que poden existir nun mesmo estado é ilimitado: FOTÓNS $\rightarrow$ BOSÓNS.

◦ Principio de superposición $\Rightarrow$ 2 ondas EM actúan aditivamente $\Rightarrow$ Fotóns son partículas independentes

Campo EM $\rightarrow$ Gas ideal de bosóns

◦ As ondas EM son constantemente emitidas e absorbidas $\Rightarrow$ número de fotóns $\neq$ constante (Incluso se o sistema é pechado)

Condición de equilibrio termodinámico:

$\rightarrow$ O n.º de fotóns non é constante

$$dF = -SdT - \bar{p}dV + \mu d\bar{N} = 0 \quad \Rightarrow \quad dF = \overset{\neq 0}{\mu d\bar{N}} = 0 \quad \Rightarrow \quad \mu = 0$$

Así, o número medio de fotóns por estado cuántico virá dado pola distribución de Bose-Einstein, con $\mu = 0$:

$$\bar{n}_r = \frac{1}{e^{\beta \epsilon_r} - 1} \quad \Leftrightarrow \quad \bar{n}(\epsilon) = \frac{1}{e^{\beta \epsilon} - 1}$$

e a función de distribución de fotóns:

$$f(\epsilon) d\epsilon = g(\epsilon) \bar{n}(\epsilon) d\epsilon = \frac{V}{\pi^2 \hbar^3 c^3} \frac{\epsilon^2}{e^{\beta \epsilon} - 1} d\epsilon$$

A densidade de enerxía transportada por fotóns con enerxías entre ϵ e $\epsilon + d\epsilon$ é:

$$\bar{u}(\epsilon) d\epsilon = f(\epsilon) \epsilon d\epsilon = \frac{V}{\pi^2 \hbar^3 c^3} \frac{\epsilon^3}{e^{\beta \epsilon} - 1} d\epsilon$$

e espazo de frecuencias ($\epsilon = \hbar \omega$):

$$\bar{u}(\omega) = \frac{V \hbar}{\pi^2 c^3} \frac{\omega^3}{e^{\beta \hbar \omega} - 1}$$

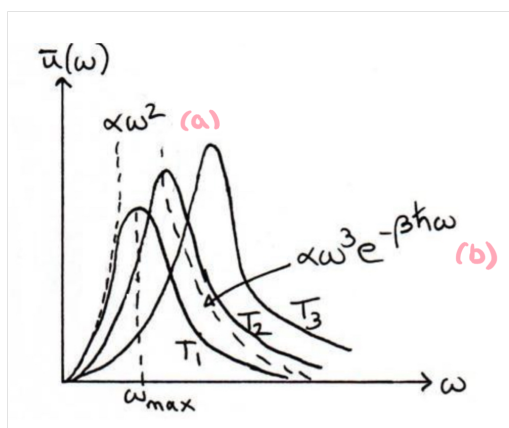
Distribución espectral de Planck

a) $\omega \rightarrow 0$: Lei de Rayleigh-Jeans

$$\bar{u}(\omega) \approx \frac{V}{\beta \pi^2 c^3} \omega^3$$

b) $\omega \rightarrow \infty$: Lei de Wien

$$\bar{u}(\omega) \approx \frac{V \hbar}{\pi^2 c^3} \omega^3 e^{-\beta \hbar \omega}$$

c) Lei de desprazamento de Wien

$$\omega_{\max} = \frac{2,85 \cdot K_B}{h} T$$

• PROPIEDADES TERMODINÁMICAS DO GAS DE FOTÓNS

$$\ln(\Xi) = \frac{V \pi^2}{45 h^3 c^3} \frac{1}{\beta^3} = - \frac{\psi(T, V)}{K_B T}$$

Energía interna: Lei de Stephan - Boltzman

$$\bar{E} = - \left(\frac{\partial \ln(\Xi)}{\partial \beta} \right) = \frac{V \pi^2 K_B^4}{15 c^3 h^3} T^4 = V T^4 \Rightarrow T = \frac{\pi^2 K_B^4}{15 c^3 h^3} \bar{E} \quad \text{Cle. de Boltzman}$$

Ecuación de estado térmica

$$\bar{p} = K_B T \left(\frac{\partial \ln(\Xi)}{\partial V} \right) = \frac{\pi^2}{45 c^3 h^3} \frac{1}{\beta^3} = \frac{\bar{E}}{3V} \Rightarrow \bar{p} V = \frac{\bar{E}}{3}$$

Recordemos que para partículas non relativistas temos a ecuación de Bernoulli: $\bar{p} V = \frac{2}{3} \bar{E}$

Entropía do gas de fotóns

$$S = K_B \ln(\Xi) + \frac{\langle E \rangle}{T} - \mu \frac{\langle N \rangle}{T} \Rightarrow S = \frac{4}{3} V T^3$$

Número medio de fotóns

Como $\mu=0$, hai que integrar de maneira directa a función de distribución de partículas:

$$\bar{N} = \sum_r \bar{n}_r = \int_0^\infty f(\omega) d\omega = \int_0^\infty g(\omega) \bar{n}(\omega) d\omega \Rightarrow \bar{N} = \frac{2,404 \cdot V}{\pi^2 c^3 h^3} \cdot \frac{1}{\beta^3}$$

Fluctuacións no número de fotóns

$$\left(\frac{\Delta N}{\bar{N}} \right)^2 = \frac{n}{\bar{N}} K_B T K_T \quad \begin{cases} K_T = - \frac{1}{V} \left(\frac{\partial V}{\partial \bar{p}} \right)_T \\ n = \frac{\bar{N}}{V} \end{cases}$$

A presión da radiación non depende do volume

$$\left(\frac{\partial V}{\partial \bar{p}} \right)_T^{-1} = \left(\frac{\partial \bar{p}}{\partial V} \right)_T = 0 \Rightarrow K_T = \infty \Rightarrow \frac{\Delta \bar{N}}{\bar{N}} \rightarrow \infty$$

Coste enerxético ($\mu = \frac{\partial \bar{E}}{\partial \bar{N}}$)

Este resultado é completamente lóxico, xa que cando $\mu=0$, a creación e destrución dun

fóton non ten coste algún, creándose e destruíndose de maneira continua provocando fluctuacións enormes no número medio.

GAS DE FONÓNS : SÓLIDOS A BAIXA TEMPERATURA

Tratar un sólido como un conxunto de osciladores é equivalente a tratar un gas de fonóns (bosóns con $\mu = 0$).

• TEORÍA DO SÓLIDO DE EINSTEIN

Supóñase que o sólido está composto por $3N$ osciladores armónicos unidimensionais independentes (non están acoplados) e distinguíbles.

$$\hat{H} = \left(a^\dagger a + \frac{1}{2}\right) \hbar \omega \quad \epsilon_n = \left(n + \frac{1}{2}\right) \hbar \omega$$

A función de partición do sistema total será:

$$Z = z^{3N} = \left(\sum_{n=0}^{\infty} e^{-\beta \left(n + \frac{1}{2}\right) \hbar \omega} \right)^{3N} \Rightarrow \ln(Z) = -3N \ln \left[2 \sinh \left(\frac{\beta \hbar \omega}{2} \right) \right]$$

• Enerxía interna

$$\bar{E} = - \left(\frac{\partial \ln(Z)}{\partial \beta} \right) = 3N \frac{\hbar \omega}{2} \coth \left(\frac{\beta \hbar \omega}{2} \right)$$

• Capacidade calorífica

$$C_V = \frac{\partial \bar{E}}{\partial T} = \frac{\partial \bar{E}}{\partial \beta} \frac{\partial \beta}{\partial T} = 3N K_B \left(\frac{\beta \hbar \omega}{2} \right)^2 \frac{1}{\sinh^2(\beta \hbar \omega / 2)}$$

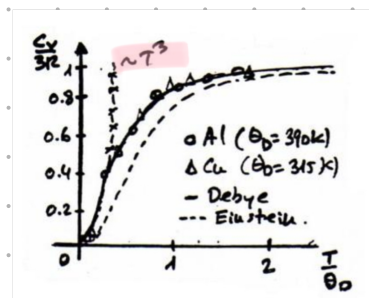
E definindo a temperatura de Einstein $\Theta_E = \frac{\hbar \omega}{K_B}$:

$$C_V = 3N K_B \frac{\left(\frac{\Theta_E}{T} \right)^2 e^{\Theta_E/T}}{(e^{\Theta_E/T} - 1)^2}$$

Analizamos os casos límites:

• $T \rightarrow 0$

$$C_V \approx 3N K_B \left(\frac{\Theta_E}{T} \right)^2 e^{-\Theta_E/T} \rightarrow 0 \quad (3^{a} \text{ lei})$$

Pdo tanto non se cumpre a lei T^3 experimental que veremos máis adiante.

$$0. T \rightarrow \infty$$

$$C_v \approx 3Nk_B = 3nR \quad (\text{Lei Dulong-Petit})$$

• TEORIA DO SÓLIDO DE DEBYE

Suponha tamen que o sólido está composto por $3N$ osciladores, pero neste caso non son independentes, senón que están acoplados.

$$\hat{H}(\vec{q}, \vec{p}) = \sum_{i=1}^{3N} \frac{p_i^2}{2m} + \sum_{i,j}^{3N} A_{ij} q_i q_j$$

(Contén a información sobre as interaccións entre partículas.)

Facemos un cambio de variable ás coordenadas normais (transformación canónica):

$$(q_i, p_i) \rightarrow (Q_i, P_i) \quad \Rightarrow \quad \hat{H}(Q^N, P^N) = \sum_{i=1}^{3N} \left(\frac{P_i^2}{2m} + \frac{1}{2} m \omega_i^2 Q_i^2 \right)$$

Quantizando o hamiltoniano:

$$\hat{H} = \sum_{i=1}^{3N} \left(\hat{N}_i + \frac{1}{2} \right) \hbar \omega_i \quad \Rightarrow \quad \hat{N}_i |n_i\rangle = n_i |n_i\rangle$$

Podemos daquela interpretar o conxunto de osciladores en termos dunhas cuasipartículas independentes denominadas fonóns (ultrarelativistas $\rightarrow E = pc = \hbar Kc$) correspondentes aos modos colectivos do sistema que ocupan uns estados de enerxía $E_i = \hbar \omega_i$.

$$Z = \prod_{i=1}^{3N} \sum_{n_i=0}^{\infty} e^{-\beta \hbar (n_i + \frac{1}{2}) \omega_i}$$

* Os fonóns non poden existir con independencia da rede cristalina, por iso se denominan cuasipartículas.

A teoría de Debye considera o cristal como un medio isotrópico e continuo cunha relación de dispersión a baixa frecuencia $\omega = Kc$, onde c é a velocidade de propagación do son. A partir desta relación é inmediato obter a densidade de estados do fonón

$$N(K) = \frac{V}{6\pi^2} K^3 \quad \Rightarrow \quad N(\omega) = \frac{V}{6\pi^2 c^3} \omega^3 \quad \Rightarrow \quad g(\omega) = \frac{V}{2\pi^2 c^3} \omega^2$$

En xeral existen dous modos transversais e un lonxitudinal no sólido, polo que:

$$g(\omega) = \frac{V}{2\pi^2} \left(\frac{2}{c_t^3} + \frac{1}{c_l^3} \right) \omega^2$$

$\nearrow c_t$: velocidade de propagación nos modos transversais
 $\searrow c_l$: velocidade de propagación nos modos lonxitudinais

Vemos que a diferenza do sistema fotóns temos un número máximo de modos normais (estados do fotón): $N_{\text{máx}} = 3N$

Polo tanto:

$$3N = \int_{\wedge} g(\omega) d\omega = \int_{\wedge} \frac{V}{2\pi^2} \left(\frac{2}{c_t^3} + \frac{1}{c_l^3} \right) \omega^2 d\omega$$

Isto lévanos a pensar que a rexión de integración $\wedge$ debe estar acotada, e polo tanto debe existir un límite superior de frecuencia dos modos, denominada **frecuencia de Debye**:

$$\omega_D^3 = \frac{18N\pi^2}{V} \left(\frac{2}{c_t^3} + \frac{1}{c_l^3} \right)^{-1}$$

Finalmente podemos calcular a función de partición, a enerxía media do sistema e a capacidade calorífica:

$$Z = \prod_{i=1}^{3N} \frac{1}{1 - e^{-\beta \hbar \omega_i}} \Rightarrow \ln(Z) = - \sum_{i=1}^{3N} \ln(1 - e^{-\beta \hbar \omega_i}) \quad \text{Igual que para bosóns con } \mu = 0.$$

Para un sistema macroscópico: $\sum_{i=1}^{3N} \rightarrow \int_0^{\omega_D} g(\omega) d\omega$

$$\ln(Z) = - \int_0^{\omega_D} g(\omega) \ln(1 - e^{-\beta \hbar \omega}) d\omega = - \frac{V}{2\pi^2} \left(\frac{2}{c_t^3} + \frac{1}{c_l^3} \right) \int_0^{\omega_D} \omega^2 \ln(1 - e^{-\beta \hbar \omega}) d\omega$$

Co cal:

$$\bar{E} = - \frac{\partial \ln(Z)}{\partial \beta} = \frac{V\hbar}{2\pi^2} \left(\frac{2}{c_t^3} + \frac{1}{c_l^3} \right) \frac{1}{(\beta \hbar)^4} \int_0^{\beta \hbar \omega_D} \frac{x^3}{e^x - 1} dx \quad \leftarrow x = \beta \hbar \omega$$

No límite $T \rightarrow 0$, o límite superior da integral anterior diverxe, co cal:

$$\bar{E} = \frac{V\hbar}{2\pi^2} \left(\frac{2}{c_t^3} + \frac{1}{c_l^3} \right) \frac{1}{(\beta \hbar)^4} \int_0^{\infty} \frac{x^3}{e^x - 1} dx \Rightarrow \bar{E} = \frac{V\pi^2 k_B^4}{30\hbar^3} \left(\frac{2}{c_t^3} + \frac{1}{c_l^3} \right) T^4$$

$\int_0^{\infty} \frac{x^3}{e^x - 1} dx = \frac{\pi^4}{15}$

Lei de Stephan-Boltzmann

E empregando a a frecuencia de Debye e a temperatura de Debye $\Theta_D = \frac{\hbar \omega_D}{k_B}$

Finalmente a capacidade calorífica será:

$$C_v = \frac{\partial \bar{E}}{\partial T} = \frac{12}{5} N \pi^4 k_B \frac{T^3}{\Theta_D^3} \propto T^3$$

As propriedades térmicas do sólido podem analisar-se mediante a estatística de Bose-Einstein. Igual que os fótons, os fónons também são emitidos e absorvidos pela rede, pelo que também verificam $\mu = 0$. Empregando a função de partição correspondente a este caso:

$$\ln(Z) = \ln(\Xi) = - \int_0^\infty g(\omega) \ln(1 - e^{-\beta \hbar \omega}) d\omega$$

Assi podemos recuperar as teorias de Einstein e Debye fazendo os seguintes cambios:

• Einstein: $g(\omega) = 3N \delta(\omega - \omega_0)$ 1 modo excitado

• Debye: $g(\omega) \begin{cases} 9N \omega^2 / \omega_D^3 & \omega < \omega_D \\ 0 & \omega > \omega_D \end{cases}$